

128. Guldrupe kyrka.

Pl. 76.

Litteratur: S 77. P. A. Säve, Reseberättelse 1850 (ATA) nr 78: 4; H. Pipping, Om några gotländska runinskrifter (i: VHA Akad:s Månadsblad 1900), s. 53; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 och 1924 (UUB); E. Wessén, Anteckningar 1944 (ATA); Sveriges kyrkor: Gotland Bd 4: 3 (1952), s. 376.

Äldre avbildning: P. A. Säve, teckning (i Atlas till a. a., nr 78: 4).

Runristningen finnes i det ursprungliga putslagret på norra tornbågsstödet; ristningens underkant befinner sig 1,50 m över golvet. I likhet med G 127 och 129 är inskriften påträffad av P. A. Säve, som i sin reseberättelse år 1850 skriver: »Dessa tvenne run-rader, som stå tätt öfver hvarandra, och af hvilka den öfre är 1 aln 18 Tum lång, och bestå af 2 tum höga run-tecken, äro i kalk-rappningen ritade på westra väggen mellan hög-kyrkan och torn-kammarn, åt norr, 2 alnar 12 Tum öfver golfvet.»

Av inskriftens två rader har den övre en nu synlig längd av 89 cm; den nedre raden är 38 cm. Runornas storlek är 4–5,5 cm. Inskriften är delvis mycket svårsläst på grund av skador i det sköra putslagret; särskilt i inskriftens vänstra kant äro skadorna svåra. Som redan v. Friesen har anmärkt, är inskriften delvis skadad genom rispning i runorna. Utan tvivel var denna inskrift bättre bevarad, då P. A. Säve undersökte den år 1850.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter P. A. Säve):

[uil]lin ir : lyba : hut : iak : uil : gerra : regia : -ug -abbr -t : likit : ikinn : ...[skulin : nn] :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
 syika : uir : biþ : um : us : i ...
 60 65 70 75

»Viljen I hörsamma vad jag vill göra ... Skolen i svika. Vi bedja oss i ...»

Till läsningen: Inskriftens början är fördärvad. Av 1 u synas två skadade stavar. Vid 2 i har putsen fallit bort; endast delar av huvudstaven skönjas. 4 l förefaller säkert. 10 y har förlorat bistavens nedre del. I 17 a finnes mitt på huvudstaven ett borrhål. 18 k är ej stunget. 22 g och 23 e äro säkra. I 28 e är punkten liten. R. 32 är skadad; den gör snarast intryck av p. Av r. 35 finnas numera på grund av putsbortfall endast svaga spår. R. 40 och 41 t svårt skadade och numera oläsliga; endast delar av huvudstavarna skönjbara. I 61 y finnes en rund fördjupning, möjligen huggen. 72 m har ensidig bistav. Efter 75 i finnas inga spår av ristning. — P. A. Säve anmärker till sin läsning: »Ehuru med största noggrannhet aftecknade, äro dessa rader svåra att uttolka.» — O. v. Friesen (1924): uilininir : lyba : hut : iak : uil : gerra : regia : þugr abrrat : lik : et : ikinnil uin suika : uir : biþ : um : us : i. v. Friesen kommenterar sin läsning på följande sätt: »Början kan jag alltså ej riktigt säkert läsa men trol. står uilinin». De två första runorna äro dolda »bakom läktarens stödjepelare». 15 t: »Trol. ensidig bistav.» 17 a: »En mkt djup prick vid bistavens ingång i huvudst.»

Endast brottstycken av denna skadade inskrift låta sig nu tolka. Ristaren har av allt att döma icke avslutat sin tydligen ganska hastigt nedkratsade inskrift.

129. Guldrupe kyrka.

Litteratur: S 76. P. A. Säve, Reseberättelse 1850 (ATA), nr 78: 2; H. Pipping, Om några gotländska runinskrifter (i: VHA Akad:s Månadsblad 1900), s. 55; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB); H. Gustavson, Gotlands ortnamn (i: Ort-namnssällskapet i Uppsala årsskrift 1938), s. 41; N. Lithberg och E. Wessén, Den gotländska runkalendern 1328 (1939), s. 65; E. Wessén, Anteckningar 1944 (ATA).

Avbildning: P. A. Säve, teckning (i Atlas till a. a., nr 78: 2).

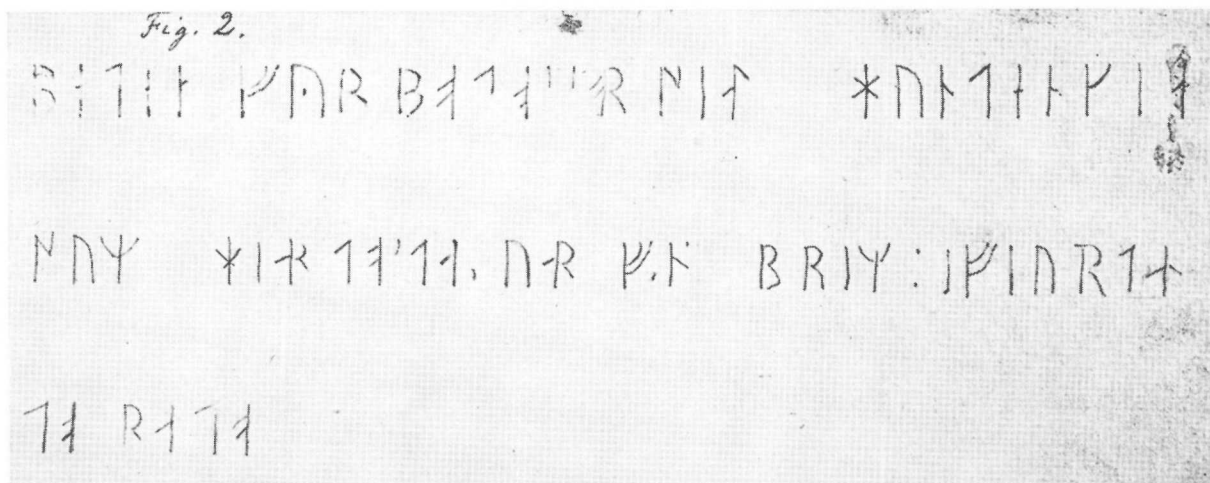

Fig. 103. G 129. Guldrupe kyrka. Efter teckning av P. A. Säve.

Denna nu oåtkomliga runinskrift är endast känd genom de uppgifter som P. A. Säve lämnar i sin reseberättelse för år 1850, och genom den teckning av inskriften som han då utförde. Säve skriver: »Denna treradiga run-skrift, här och der (som på teckningen noggrant är i akt taget) skadad och otydlig, består af omkring 2 Tum höga runor, med röd-krita ritade, 2 al' 12 Tum öfver golfvet på westra väggen mellan högkyrkan och torn-kammarn, åt söder, i trenne rader, som stå öfver hvarandra, tätt tillsammans, varande de tvenne öfversta 1 aln 2 Tum långa. — Run-teckningen, nästan öfver-kalkad, blef dock teml. läslig.» — Då O. v. Friesen sommaren 1923 kom till Guldrupe kyrka, iakttog han G 126, 127 och 128, men G 129 var tydligen försvunnen. Icke heller följande sommar, då de andra Guldrupe-inskrifterna undersöktes, kunde G 129 återfinnas. Inskriften söktes förgäves av E. Wessén 1944 och har icke heller senare kunnat uppspåras. G 129 har tydligen befunnit sig mittemot G 128, som fortfarande finnes kvar på norra sidan, i torn-bågsstödet.

Inskrift (enligt P. A. Säves teckning):

beten fyr boto - - ör sial huntenkia sum hiär to - ta · uār f · n · brim : i fiurtāto rato

»Bedjen för Botajds(?) i Hunninge själ; hon dog här. Då var runan **f** (söndagsbokstav), runan **n** primtal i fjortonde raden.»

Till läsningen: **2 e** har ett kort tvärstreck; **3 t** är ej stunget, **4 e** är stunget med en punkt. Av **5 n** återstod endast huvudstaven; Säve ser också på huvudstavens högra sida en kort, uppåtriktad bistav. I runan 12, som Säve uppfattar som **o**, har undre bistaven tydligen varit kort; det förefaller av teckningen troligt, att runan har varit **a**. Av runorna 13 och 14 kunde Säve endast se huvudstavarnas övre tredjedelar. Runföljden 19–27 förefaller att ha varit tydlig. Mellan 35 **o** och 37 **t** har Säve sett ett kort, böjt streck, som han tydligen uppfattar som en **k**-bistav. Hans transkription av inskriften lyder: »Beten fyr Botolfr sial huntenkia sum hiar tog ta uar þ. þ. brim : ifiurtanto rato?» — Carl Säve återger (i *Gutniska urkunder*, s. 43) inskriften på följande sätt: beten für botajpor sial huntenkia sum hiar to ta. war þ. þ. brim : fiurtando rato.

Runföljden 9–15 bör snarast uppfattas som gen. av det i gotländska inskrifter mycket vanliga kvinnonamnet *Botaiþ* (äldre **Bot-haiþr*). Om detta namn se G 12. Till Botajds namn har gårdsnamnet lagts som ett slags familjenamn: *Botaiþ Hundengi*. Om detta gotländska namnskick se G 78, s. 116 f. *Hundengi* åsyftar, som redan H. Pipping har insett (se *Månadsblad* 1900, s. 55), Hunninge i Klinte socken. Denna gård ligger (fågelvägen) 11 km SV om Guldrupe kyrka. Om gårdsnamnet skriver H. Gustavson (*Gotlands*

ortnamn, s. 41): »Hunninge (i Klinte) ser ... ut som ett -inge-namn, men i en runinskrift [=G 129] skrives det HUNTENKIA, dvs. *Hundengia*, gen. plur. av *Hundengi*, 'Hundängarna'.» Det kan tilläggas, att Hunninge också förekommer i en annan runinskrift, nämligen S 109 Klinte kyrka: **ropualdr : af • huldungium** (felristning för **hundingium**).

Efter den fromma maningen till läsaren att bedja för Botaid Hunninges själ meddelar inskriften, att hon dog »här» — **hjar** — d.v.s. i Guldrupe. Om den särskilt i gutniskan utbredda diftongformen *hier* se B. Hesselman, *Några nynordiska dialektformer och vikingatidens historia* (i: *Nordiska texter och undersökningar* 9, 1936), s. 127 f. och s. 138, där formen insättes i ett stort språkgeografiskt sammanhang.

I inskriftens sista sats ges en datering med hjälp av påsktavlan. Efter 41 **f** har uppenbarligen ordet *sunnudagr* utelämnats: **ta • uar f [sunudahr] • n • brim : i fiurtanto rato**. »Fjortonde raden» omfattar tiden 1504–1531 (se N. Lithberg och E. Wessén, *Den gotländska runkalendern 1328*, 1939, s. 64, och N. Lithberg, *Computus*, 1953, s. 324). **f** är den första runan i runraden och motsvarar som söndagsbokstav lat. *a*. **n** är den åttonde runan och företräder alltså som »prim» (gyllental) talet VIII. Årtalet för Botaid's död — och med all sannolikhet också för runinskriften — blir alltså enligt påsktavlan 1508.

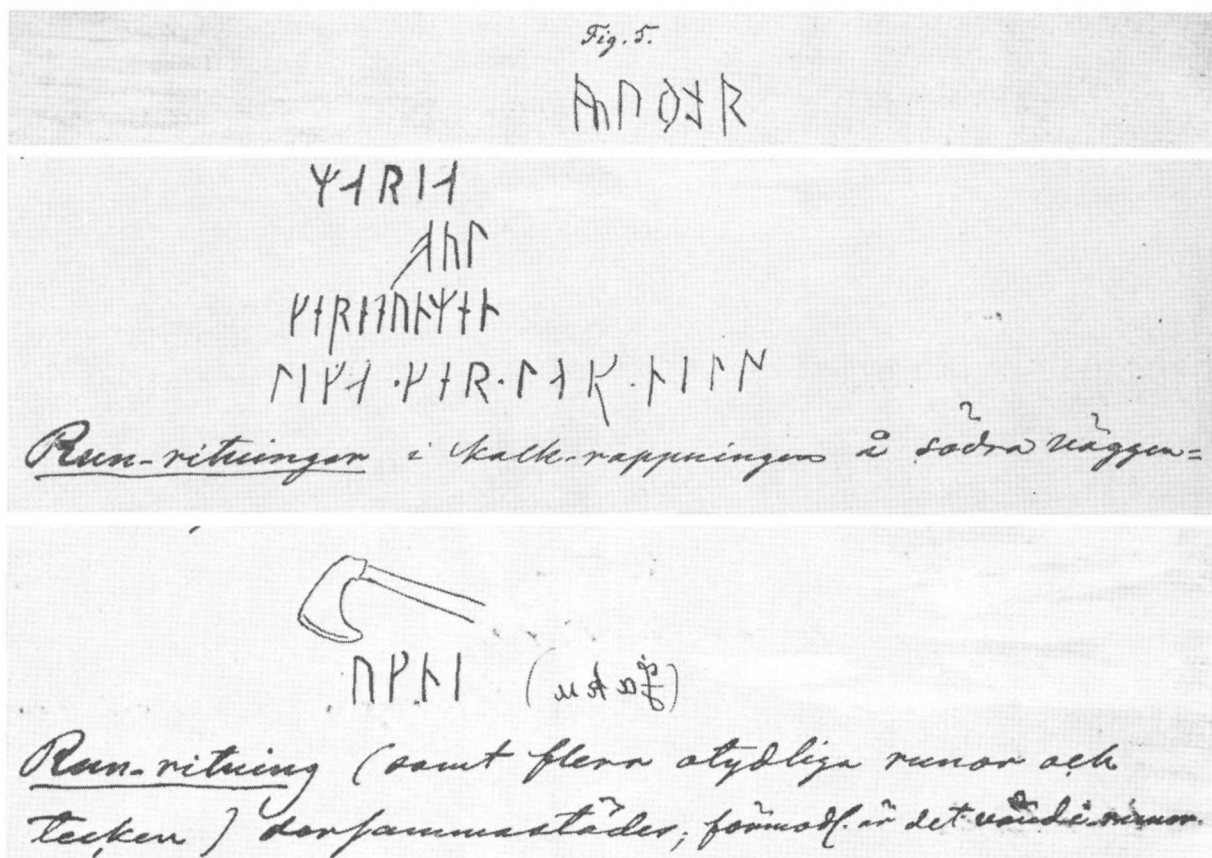

Fig. 104. G 130. Guldrupe kyrka. Efter teckningar av P. A. Säve.

130. Guldrupe kyrka.

Utom de här behandlade fyra Guldrupe-inskrifterna (G 126–129) iakttog P. A. Säve vid sitt besök år 1850 några smärre, nu försvunna ristningar på olika ställen i putsen. Sålunda framhåller han i sin reseberättelse år 1850 (ATA), att Ave Maria »jemte dåliga teckningar af Run-alphabetet, namn, m. m., stå på flera ställen, mer eller mindre tydligt, ritade på tornkammarens väggar». I *Gutniska urkunder* anmärkes (s. 43, vid nr 79), att »i tornrummet» finnes — förutom G 127 — »Ave Maria och runraden på flere ställen.»

Dessutom har P. A. Säve i norra tornbågsstödet puts iakttagit de fem första runorna i runraden. Deras plats var »5 Tum längre ned under» G 128, och runorna »tyckas vara en oredig början af Run-alphabetet»; se fig. 104: 1. Denna ristning upptages i *Gutniska urkunder* som nr 78: »Ett litet stycke under föregående [= S 77, G 128] stå . . . 5 mynder, som till formen stå på öfvergång mellan runor och munkstil . . . utgörande början till runraden.»

Slutligen har P. A. Säve i reseberättelsen år 1864 (ATA), s. 284, avritat ytterligare några »Run-ritningar i kalk-rappningen å södra väggen» (se fig. 104: 2). Säve läser där fyra runföljder under varandra: **maria, oul, keredunmen, liga • ker • lak • nils**. I »s^a smygen af v^a dⁿ» har en yxa tecknats; under denna läser Säve runorna **ukni**, vilket han förmodar vara felristat »för **uksi**», 'yxa' eller, lästa från höger till vänster, **ikup**, 'Jakob' (se fig. 104: 3).

131. Guldrupe kyrka.

Pl. 77.

Litteratur: O. v. Friesen, Anteckningar 1924 (UUB); E. Bohrn, Guldrupe kyrkas tornhuv (i: *Fornvännen* 1938), s. 161 f.; J. Roosval, Kronologi och metrologi på Guldrupe kyrka (i: *Fornvännen* 1938), s. 273 f., s. 280; Sveriges kyrkor: Gotland Bd 4: 3 (1952), s. 354.

Äldre avbildning: E. Bohrn, teckningar (i a. a. s. 162).

På olika ställen i tornspirans trävirke finnas runristningar och enstaka runor. De såvitt känt tidigaste uppgifterna om några av dessa ristningar ha lämnats av E. Lundmark till O. v. Friesen (se Anteckningar 1924, UUB). Inskrifterna ha senare (år 1936) undersökts av E. Bohrn i samband med hans ingående beskrivning av Guldrupe tornhuvs konstruktion.

Ristningarna finnas på hjärtstockens södra sida (*a*), på stödbockskonstruktionens nordvästra hörnstolpe (*b*), på den nordöstra hörnstolpen (*c*) och på den sydöstra (*d*). På den sydöstra och den sydvästra hörnstolpen finnas också de två ristningarna *e* och *f*. Ristningarna *a–d* äro kraftigt ristade; redskapet har tydligen varit ett håljärn. Däremot äro ristningarna *e* och *f* mycket smala och grunda, av allt att döma rispade med en kniv.

a. Ristning på hjärtstockens södra sida, nära stockens bas. Ristningens längd är 46 cm. Runornas storlek är 22–24 cm. Inskriften läses nedifrån och uppåt. Omedelbart nedanför den första runan står, ristat på samma sätt som runorna, ett bomärkeliknande tecken; dess övre hälft är ristat i hjärtstocken, dess nedre i den bärande stocken. (Något bomärke av det slag, som här har ristats, är icke känt från Guldrupe.)

Inskrift:

supr

»Söder.»

Till läsningen: 1 **s** har formen **ſ**; runan är dock något felristad; den lodräta bistaven har råkat bli för långt utdragen. I 4 **r** träffar bistaven huvudstavens mitt.